

շերը ավարտվում են պարտությունով: Քիչ չեն նաև երկրաչափական պարզ, միմյանց զուգահեռ կամ իրար հատող գծիկներով, սև փայլով սպիտակավուն հաստ աստառ ունեցող կարասների բեկորներ, որոնք հայտնաբերվել են ինչպես դամբարանադաշտից, այնպես էլ բնական տեղիից (նկ. 6): Այդ բեկորներին զուգահեռ հայտնաբերվում են նաև մինչև 1,8 սմ հաստությամբ ծիրանագույն, դեղնագույն, III հազարամյակի խեցեգործական մշակույթին վերաբերող, շրջանաձև բունակներ ունեցող անզարդ խեցիների մնացորդներ (նկ. 6), որոնք նման են էլարում, Կամոյում, Մուշում գտնվածներին: Նման մեկ կանխանի սև, փայլեցրած, անզարդ գավաթներ հայտնաբերվել են նաև Նախիջևանի Քյուլ-Քափայում⁷:

Նոյեմբերյանի և Ալավերդու վաղ բրոնզեդարյան շրջանի խեցեղենին բնորոշ են կարմրավուն և դեղնավուն հիմնագույնով, գորշ ալիքաձև և ոտմբաձև գծերով նախշերը, ինչպես նաև թունակերպ պատկերները: Դրանք նման են Շենգավիթի 4-րդ և Գյոյի-Քեփեի «Կ» շերտում հայտնաբերված նմուշներին: Վաղ բրոնզեդարյան թաղամասերի հատվածում հայտնաբերվել են քարե քանդակներ, որոնք հավանաբար արտացոլում են որսորդական կամ պաշտամունքային ծրագրեր:

Դամբարանադաշտի վաղ բրոնզեդարյան կուլտուրական շերտի կոպիտ, ոչ հղկված, անզարդ, շարդված կնուճի մեջ հայտնաբերվեցին երեք բուշափ ածխացած ցորենի, գարու և հաճարի հատիկներ: Հավանաբար սովորույթ է եղել հանգուցյալների հետ թաղել նաև հացահատիկ: Հայտնի է, որ վաղ բրոնզեդարյան III հազարամյակի հուշարձանների հետ ածխացած հացահատիկ է հայտնաբերվել Շենգավիթում, Աղբրեջանի Քյուլ-Քափայում և Վրաստանի մի շարք վայրերում, որոնք ապացուցում են, որ վաղ բրոնզի դարում Հայկական լեռնաշխարհում, ընդհանրապես Անդրկովկասում վայրի հացահատիկների կոդքին մշակել, ցանել և օգտագործել են կուլտուրական հացահատիկների տեսակներ⁸:

Ջուջևանի վաղ բրոնզեդարյան բնակատեղիից և Նրան կից դամբարանադաշտից հայտնաբերված քարե աղորիքը, սանդը, սանդակոթերը, խեցեգործության նմուշները, ինչպես նաև ժամանակակից գրեթե բոլոր կենդանատեսակների ոսկորները հանգեցնում են այն եզրակացության, որ Ջուջևանն արդեն այդ ժամանակաշրջանում անասնապահությամբ և հողագործությամբ զբաղվող, խեցեգործական բարձր արվեստ ունեցող բնակատեղի է եղել:

Ս. ՉԻԼԻՆԳԱՐՅԱՆ

ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՐԵՎՄՈՒՏՔՈՒՄ

(Մատենագիտություն, 1968)

Ստորև ներկայացվում է Սովետական Միությանից դուրս հրատարակվող հանդեսների հաշվադատական հոդվածների երկրորդ ցուցակը: Արձադանքելով արժած առաջարկություններին, ևս ընդգրկել եմ նաև այն հոդվածները, որոնք լույս են տեսել *Revue des Etudes Armeniennes*-ում (Փարիզ): Այս ցուցակում, սակայն, չեն ներառված այն հոդվածները, որոնք հրապարակվել են հայկական պարբերականներում՝ «Բազմավայրում», «Հանդես ամսօրյայում» և այլն: Ինչպես նախորդ ցանկում, չեն ընդգրկված նաև Ուրարտուի պատմության և հնագիտության վերաբերյալ հոդվածները:

6 Ս. Հ. Սարգսյան, Նախնադարյան հասարակությունը Հայաստանում, Երևան, 1967, էջ 221:

7 Օ. Ա. Աбнбулаев, Некоторые итоги изучения холма Кюль-Тепе в Азербайджане, էջ 162, նկ. 4, 16, 17, էջ 164—165, 17 Հանդես, N 1

Դժբախտաբար հանդեսները հաճախ լույս են տեսնում մեծ հապաղումներով, որի հետևանքով և ես ձեռքի տակ չեմ ունեցել 1968 թ. բոլոր հրապարակումները: Սակայն ավելի նպատակահարմար է լույս ընծայել ներկա ցուցակը, քան սպասել մինչև որ լույս տեսնեն բոլոր հնարավոր աղբյուրները: Այս ցուցակին կից տալիս ենք մի հավելված, որտեղ ընդգրկված են 1966—67 թվականների մատենագիտության մեջ բացակայող հոդվածները:

* * *

Garabed Amadouni, L'autocéphalie du Katholikat armenien, in *I Patriarcati orientali nel primo millenio* (= *Orientalia Christiana Analecta* 181) (Rome) 1968, p. 137—178.

8 է. Խանզադյան, նշվ. աշխ., էջ 34—39:

J. P. Asmussen, Zoroastriernes kritik af kristendommen, *Dansk teologisk Tidsskrift* (Kobenhavn), vol. 3 (1968), p. 161—177.

[Օդագործված են ասորական և հայկական վկայությունները]:

L. A. Barseghian, Les visaps des monts Guegham, *Revue des Etudes Armeniennes* (Paris), N. S. vol. 5 (1968), p. 289—293.

H. Bartikian, Les Arewordi (Fils du Soleil) en Arménie et Mesopotamie et l'épître du catholicos Nersès le Gracieux, *Revue des Etudes Armeniennes* (Paris), N. S. vol. 5 (1968), p. 271—288.

H. Bartikian, Sur quelques questions relatives à l'épopée byzantine de Digenes Akritas, *Revue des Etudes Arméniennes* (Paris), N. S. vol. 5 (1968), p. 295—305.

P. Z. Bedoukian, A classification of the coins of the Artaxiad dynasty of Armenia, *Museum Notes* (The American Numismatic Society, New York), vol. 14 (1968), p. 41—66.

P. Z. Bedoukian, Five Hoards containing Coins of the Artaxiads of Armenia, *Revue des Etudes Armeniennes* (Paris), N. S. vol. 5 (1968), p. 421—433.

W. Belardi and G. R. Cardona, Armeno *tawn*: un problema di semantica, *Innsbrucker Beiträge zur Kulturwissenschaft* (Innsbruck), vol. 14 (1968), Gedenkschrift für Wilhelm Brandenstein, p. 17—23.

E. Benveniste, Traduction arménienne de composés grecs, *Revue des Etudes Arméniennes* (Paris), N. S. vol. 5 (1968), p. 1—7.

H. Berberian, Le monastère byzantin de Peribleptos dit Soulou Manastir, *Revue des Etudes Arméniennes* (Paris), N. S. vol. 5 (1968), p. 145—149.

M. Canard, A propos de la traduction d'un passage de l'histoire universelle de Vardan sur les luttes entre Mongols d'Iran et Mongols de la Horde d'Or, *Revue des Etudes Arméniennes* (Paris), N. S. vol. 5 (1968), p. 315—322.

M. Canard, Remarques sur l'article de M. H. Bartikian relatif à l'épopée byzantine de Digenes Akritas, *Revue des Etudes Arméniennes* (Paris), N. S. vol. 5 (1968), p. 307—313.

G. R. Cardona, Due note all' *Aš-xarhac'oyc'* armeno, *Annali, Istituto orien-*

tale di Napoli (Naples), vol. 18 (1968), p. 460—462.

1. darisak

2. camp'i.

G. R. Cardona, Una recente ristampa dell' *Aš-xarhac'oyc'* armeno, *Annali, Istituto orientale di Napoli* (Naples), vol. 18 (1968), p. 204—206.

[Դիտողություններ «Աշխարհացոյց» բնագրի վերաբերյալ՝ 1881 թ. Ա. Սուքրիի հրատարակության 1967 թ. վեներիկյան վերատպության առթիվ]:

R. Clogg, The Publication and Distribution of Karamanli Texts by the British and Foreign Bible Society before 1850, I and II, *The Journal of Ecclesiastical History* (Cambridge), vol. 19 (1968), I p. 57—81, II p. 171—19.

[Հայատառ թուրքերեն աստվածաշունչների հիշատակում]:

M. O. Coigneall, On verbs of being in classical Armenian, in J. W. M. Verhaar (ed.), *The Verb 'Be' and its Synonyms*, 3, (Dordrecht) 1968, p. 44—52.

P. Cuneo, L'église de Saint-Etchmiadzine à Soradir dans le Vaspurakan, *Revue des Etudes Arméniennes* (Paris), N. S. vol. 5 (1968), p. 91—108.

Ya. Dachkevitch, L'établissement des arméniens en Ukraine pendant les XIe—XVIIIe siècles, *Revue des Etudes Arméniennes* (Paris), N. S. vol. 5 (1968), p. 329—367.

G. M. Dedurand, Notes sur deux ouvrages de Grégoire de Tathew, *Revue des Etudes Arméniennes* (Paris), N. S. vol. 5 (1968), p. 175—197.

G. M. Dedurand, Une somme arménienne au XIVe siècle *Etudes d'Histoire littéraire et doctrinale*, 4e série (Publications de l'Institut d'Etudes médiévales XIX, Montréal—Paris) (1968), p. 217—277.

[Գրիգոր Տաթևացու «Դիրք հարցման»-ը]:

S. Der Nersessian, Copies de peintures byzantines dans un carnet arménien de „modeles“, *Cahiers archéologiques* (Paris), vol. 18 (1968), p. 111—112.

[Աղյուսակներ Վրնսայի Մխիթարյան մասնադարանի 14-րդ դարի թ. 1434 ձեռագրի վերաբերյալ]:

G. Doerfer, Literatur zum Armeno-Kiptschakischen, *Ural-Altaische Jahrbücher* (Wiesbaden), vol. 40 (1968), p. 250—252.

G. Dumezil, Le parler arménien de Vakifli (Musa dağı), *Revue des Etudes*

Armeniennes (Paris), N. S. vol. 5 (1968), p. 31—41.

K. Ericsson, The Cross on Steps and the Silver Hexagram, *Jahrbuch der österreichischen byzantinischen Gesellschaft* (Wien/Köln), vol. 17 (1968), p. 149—164.

[Էջ 151—4. Պարսկա-բյուզանդական պատերազմները Հայաստանում, որոնք արտացոլված են Տիրեբիուս 2-րդի սուլդանի]։

M. van Esbroek, La lettre de l'empereur Justinien sur l'Annonciation et la Noël en 561, *Analecta Bollandiana* (Brussels), vol. 86 (1968), p. 351—371. p. 362—368 Le florilège armenien monophysite (Matenadaran 2678).

H. von Gall, Zu den kleinasiatischen Treppentunneln, *Archaeologische Anzeiger* (Berlin), 1967 Heft 4 (=Band 82, 1968), p. 504—527.

G. Garitte, Une nouvelle source du „De Fide“ georgien attribue à Hippolyte, *Revue d'histoire ecclésiastique* (Louvain), vol. 68 (1968), p. 835—843.

[Հմտ. Le Museon, հ. 78 (1965), էջ 119—172։ Չուգահեռներ «Կնիք հաւատոյից»]։

R. Gregoire, Les homéliaires liturgiques des églises d'Orient, *Melto* (Kaslik-Liban), vol. 4 (1968), p. 37ff.

2. Homéliaires armeniens p. 39—40.

V. M. Haroutiounian, L'urbanisme en Arménie du moyen âge, *Revue des Etudes Arméniennes* (Paris), N. S. vol. 5 (1968), p. 51—63.

R. H. Hewsen, Science in Seventh Century Armenia: Ananias of Širak, *Isis* (Washington D. C.), vol. 49 (1968), p. 32—45.

E. Hovdhaugen, Prothetic vowels in Armenian and Greek and the Laryngeal Theory, *Norsk Tidsskrift for Sprogvidenskap* (Oslo), vol. 22 (1968), p. 115—132.

T. A. Izmailova, Le style: ressemblance et divergences dans le groupe des codex arméniens de 'Asie Mineure, *Revue des Etudes Arméniennes* (Paris), N. S. vol. 5 (1968), p. 151—173.

W. E. Kaegi, Baladhuri and the Armenian Theme, *Byzantion* (Brussels), vol. 38 (1968), p. 273—277.

T. Klaus, Die Perfektperiphrase im Altkirchenslavischen und Altarmenischen, Ein Beitrag zur vergleichenden Syntax, *Indogermanische Forschungen* (Berlin), vol. 73 (1968), p. 87—109.

M. Krikorian, Christology in the Liturgical Tradition of the Armenian Church, *The Greek Orthodox Theological Review* (Brookline, Mass.), vol. 13 (1968), p. 212—225.

P. Krüger, Jakop von Nisibis in syrischer und armenischer Überlieferung, *Le Muséon* (Louvain), vol. 81 (1968), p. 161—179.

P. Krüger, Über den Ursprung des armenischen Vardapetentums, *Ostkirchliche Studien* (Wurzburg), vol. 17 (1968), p. 315—324.

L. Leloir, Essai sur la silhouette spirituelle du moine d'après la collection armenienne des apophtegmes *Revue des Etudes Arméniennes* (Paris), N. S. vol. 5 (1968), p. 199—230.

P. Lemerle, Recherches recentes sur Kekaumenos, auteur des „Consells et Recits“, *Revue des Etudes Arméniennes* (Paris), N. S. vol. 5 (1968), p. 141—144.

H. Manandian, Les mesures attribuées à Anania Širakac'i converties en poids et mesures actuels, *Revue des Etudes Arméniennes* (Paris), N. S. vol. 5 (1968), p. 369—419.

P. M. Mouradian, L'inscription armenienne de l'église de Djvari, *Revue des Etudes Arméniennes* (Paris), N. S. vol. 5 (1968), p. 109—139.

A. Perikhanian, Notes sur le lexique iranien et arménien, *Revue des Etudes Arméniennes* (Paris), N. S. vol. 5 (1968), p. 9—30.

A. Renoux, Les lectures quadragesimales du rite armenien, *Revue des Etudes Arméniennes* (Paris), N. S. vol. 5 (1968), p. 231—247.

A. Renoux, L'hymne de l'office nocturne du rite armenien durant la grande semaine, *Bulletin de littérature ecclésiastique* (Toulouse), 1968, p. 115—116.

K. Salia, Etude de G. Tchoubinachvili sur l'architecture arménienne, *Bzdt Kartlisz* (Paris), vol. 25 (1968), p. 144—146.

A. K. Sanjian, The Historical Significance of the Colophons of Armenian Manuscripts, *Le Muséon* (Louvain), vol. 81 (1968), p. 181—195.

G. H. Sarkissian, Les deux significations du terme *dastakert* dans les anciennes sources arméniennes, *Revue des Etudes Arméniennes* (Paris), N. S. vol. 5 (1968), p. 43—50.

E. Słuszkiewicz, Zagadkowy termin ormiański „anardrat“, *Rocznik orientalistyczny* (Warsaw), vol. 31, part 2 (1968), p. 121—126.

M. E. Stone, Catalogues of Armenian Manuscripts and Associated Works in Armenian Libraries, *Journal of the American Oriental Society* (New Haven, Conn.), vol. 88 (1968), p. 455—460.

M. Stone, The Testament of Jacob, *Revue des Etudes Arméniennes* (Paris), N. S. vol. 5 (1968), p. 261—270.

A. Ter-Ghevondian, La survi-
vance de la division administrative Kust-i
Kapkoh sous le califat, *Revue des Etudes
Arméniennes* (Paris), N. S. vol. 5 (1968),
p. 323—328.

J.—M. Thierry, Monasteres arme-
niens du Vaspurakan, *Revue des Etudes Ar-
méniennes* (Paris), N. S. vol. 5 (1968),
p. 65—90.

N. Thierry, Notes critiques a propos
des peintures rupestres de Cappadoce, *Re-
vue des études byzantines* (Paris), vol. 26
(1968), p. 337—366.

[esp. II La question Armenienne: p. 339—
349]

Question du peuplement armenien en
Cappadoce rupestre p. 341ff. La question
d'une tradition picturale armenienne et
des decors atypiques de Cappadoce
p. 344ff.]

N. and M. Thierry, Peintures mu-
rales de l'églies de Tatev en Armenie,
Byzantion (Bruxelles), vol. 38 (1968), p. 180—
242.

G. S. R. Thomas, Maximin Daia's
Policy and the Edicts of Toleration, *L'Anti-
quité classique* (Brussels), vol. 37 (1968),
p. 172—185.

[Էջ 180. Մաքսիմիանը և Հայաստանի
քրիստոնյա թագավորությունը:]

R. W. Thomson, The Shorter Re-
cension of the *Root of Faith*, *Revue des
Etudes Arméniennes* (Paris), N. S. vol. 5
(1968), p. 249—260.

G. Tschubinashwilli, Forschun-
gen zur armenischen Architektur, *Bedi Kart-
lisa* (Paris), vol. 25 (1968), p. 147—184.

H. Vary, Aittürkische Felszeichnun-
gen in Nordst-Anatolien, *Ural-Altäische
Jahrbücher* (Wiesbaden), vol. 40 (1968),
p. 50—78. p. 67—70e. (altarmenische, Insch-
riften.

[Երկու արձանագրություն. երկրորդը
ուշ հայերեն գրերով և անվերժանելի, որոշ
զուգահեռներ արմազական այբուբենի
հետ:]

D. Winfield, Some early medieval
figure sculpture from North-East Turkey,
*Journal of the Warburg and Courtauld
Institutes* (London), vol. 31 (1968), p. 33—72.

[Տալբի հայկական և վրացական եկե-
ղեցիների քանդակների ուսումնասիրու-
թյուն:]

* * *

Հայաստանի հնագիտության վերաբերյալ մի
քանի հոդվածներ են թարգմանվել անգլերեն Հը-
նագիտության և ազգագրության ֆիբոդի թանգա-
րանի ուսերեն թարգմանությունների մատենաշա-
րում (Peabody Museum of Archaeology
and Ethnology, Harvard University, volu-
me 3, 1968).

№ 1. Նոր ավանդներ՝ Սոփետական Միության,
մասնավորապես Միջին Ասիայի ու Կովկասի
հնագիտության բնագավառում.

№ 2. Նոր ավանդներ՝ Միջին Ասիայի ու Կով-
կասի ֆրգիկական մարդաբանության բնագավա-
ռում.

№ 3. Նոր ավանդներ՝ Հայաստանի հնագիտու-
թյան բնագավառում:

ՀԱՎԵԼՎԱԾ

1966—67 թթ. ԽԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ

H. W. Bailey, *Saka śśandramata*,
Festschrift für Wilhelm Eilers, Wiesbaden
1967, p. 136—143.

[Էջ 138. հայերեն՝ սպանդարամետ:]

P. Z. Bedoukian, A unique Billon
of Levon I of Cilician Armenia and its his-
torical significance, *The Numismatic Chro-
nicle* (London), vol. 7 (1967), p. 189—197.

F. Cataluccio, Diplomazia di guer-
ra e negoziati di pace sulla spartizione dell
Asia Ottomana (1915—1923), *Archivio storico
Italiano* (Firenze), vol. 450 (1966), p. 208—
249.

[Հայերի մասին տե՛ս 5, էջ 236:]

M.—L. Chaumont, L'ordre des pre-
séances à la cour des Arsacides d'Armenie,
Journal asiatique (Paris), vol. 254 (1966),
p. 471—497.

H. Dörries, Die Messalianer im
Zeugnis ihrer Bestreiter, *Forschungen und
Fortschritte* (Berlin), vol. 41 (1967), p. 149—
153.

W. Eilers, Stern-Planet-Regenbogen. Zur Nomenklatur der orientalischen Himmelskunde, *Der orient in der Forschung* (Festschrift für Otto Spies), Wiesbaden 1967, p. 92—146.

[Էջ 92 և 111, 117, 124, 136 հայկական վկայություններ]:

B. Gebarski, Szkice z dziejow poezji ormiańskiej, *Przegląd Orientalistyczny* (Warsaw), vol. 57 (1966), p. 23—33.

R. Gregoire, Notes d'histoire liturgique orientale, *Melto* (Kaslik—Jounieh), Lebanon, vol. 2 (1966), p. 193—206.

[Հայկական ուղեթղթական ծեսի մեկնություններ]:

W. Kleiss, Des Kloster des heiligen Thaddaus (Kara Killise) in Iranisch—Azerbaidjan, *Istanbuler Mitteilungen* (Tübingen), vol. 17 (1967), p. 291—305.

O. Klima, Iranische Miscellen IV, *Archiv orientální* (Prague), vol. 35 (1967), p. 52—63.

I. Mihr Narsē und seine zurvanistische Politik.

[Լ'նդդրություն է հայկական վկայություններ]:

P. Krüger, Die armenischen Mechtaristen und ihre Bedeutung, *Ostkirchliche Studien* (Würzburg), vol. 16 (1967), p. 3—14.

M. Leroy, Les Armeniens, leur langue et leur littérature, *Annuaire de l'Institut de Philologie et d'Histoire Orientales et Slaves* (Brussels), vol. 17 (1963/65, pub. 1966), p. 5—14.

A. Mekhitarian, La place de l'Arménie dans l'histoire générale de l'art, *Annuaire de l'Institut de Philologie et d'Histoire Orientales et Slaves* (Brussels), vol. 17 (1963/65, pub. 1966), p. 23—29.

J. G. Plante, The Monastic Manuscript Microfilming Program of Saint John's

University (Collegeville, Minnesota), *Manuscripta* (St Louis, U. S. A.), vol. 11 (1967), p. 158—161.

[Վիեննայի Մխիթարյան մատենադարանի ձեռագրերի մանրաթապագենավորումը]:

H. R. Roemer, Christliche Klosterarchive in der islamischen Welt, *Der Orient in der Forschung* (Festschrift für Otto Spies) Wiesbaden 1967, p. 543—556.

[Էջ 554—5. Էջմիածնի և Նոր Զուղայի գիվանները]:

C. Roszko, II Katholikos Giacomo IV, Patriarca degli Armeni e i Medici nel XVII secolo. Tre lettere armene del Katholikos Giacomo IV. *Archivio storico Italiano* (Firenze), vol. 455 (1967), p. 365—372.

F. Rundgren, Aramaica I, *Orientalia suecana* (Uppsala), vol. 14/15 (1965/66), p. 75—88.

I. Avana, „Station, Quartier“ (=p. 75—79).

E. Schutz, Re-Armenisation and Lexicon from Armeno-Kipchak back to Armenian, *Acta Orientalia* (Budapest), vol. 19 (1966), p. 99—115.

E. Schütz, The Turkish Loanwords in Simeon Lehaci's Travel Accounts, *Acta Orientalia* (Budapest), vol. 20 (1967), p. 307—324.

E. Słuszkiewicz, Formula przysięgi starszych lwowskiej gminy ormiańskiej wg rkpsu Kodeksu praw nadanych Ormianom przez Zygmunta I w r. 1519 (nr 1916, Ossol.), *Rocznik Orientalistyczny* (Warsaw), vol. 30 (1966), p. 109—118.

M. Stone, Paradise in 4 Ezra iv: 8 and vii: 36, viii: 52, *The Journal of Jewish Studies* (London), vol. 17 (1966), p. 85—88.

ԹՈՐԵՐՏ ԹՈՄՍՈՆ (ԱՄՆ)